

De paradox van verantwoordelijkheid en autonomie

Leentje De Wachter

Coördinator sTimul Lubbeek

Lector, filosofie en ethiek, UC Leuven-Limburg

1. Maatschappelijke context
2. Probleemstelling – ‘de modder’
3. Zorgethiek (J. Tronto)
4. Presentiebeoefening (A. Baart)
5. ‘Botten’ om de ‘modder’ te trotseren

1. Maatschappelijke context

een kritische blik

- 1) 'weten is meten' – wetenschappelijk perspectief
- 2) de maakbare mens – maakbaarheid van het eigen geluk - vergeten van de eigen eindigheid - mens is rationeel individu
- 3) beheersingsdenken - '*controlefreaks*' - overreglementering
- 4) dictaat van economisch denken

- 1) reductionisme – reduceren van complexiteit van het werkelijk gebeuren of de reële persoon
- 2) cliënt weet zelf wat goed voor hem/haar is – neemt autonoom en rationeel beslissingen – draagt zelf verantwoordelijkheid daarvoor
zorgverlening kan altijd nog iets beter – miskenning belang emoties
- 3) systemen & checklists
- 4) zorg als economisch goed – zorg is een transactie (product-geld)

GEVOLGEN VOOR VISIE OP ZORG

www.goedezorg.nl

autonomie

zelf-regie

zelf-management

veiligheid

beschermwaardigheid

risico's reduceren

2. Probleemstelling – ‘de modder’

- Zorg is geen exacte wetenschap
- 'Meten is weten' is onvoldoende
- Zorg is een fundamenteel kenmerk van de mens.

Zorg is een tal van dagelijkse bezigheden waarmee wij onszelf handhaven en omhelst alle activiteiten die gericht zijn op het laten voortbestaan, het herstellen en het onderhouden van de wereld. Juist op deze manier wordt het 'onze' wereld waarin we zo goed mogelijk kunnen leven.

(Joan Tronto)

- Zorg is steeds gericht op 'het goede leven'
- Kernvraag in de zorgverlening : 'wat is goed om te doen?' (ethische vraag)

Twee manieren om te antwoorden :

- principiebenadering
- zorgethiek

Principebenadering :

- ethisch probleem is botsing van waarden/principes
- oplossing vinden door rationele afweging van het belang van de betreffende waarden/principes
- vier waarden/principes: weldoen, niet-schaden, autonomie en rechtvaardigheid

Kritiek: miskennen beleving van betrokkenen

Zorgethiek :

- Bij een ethisch probleem botsen de *verantwoordelijkheden* van mensen → **relaties** komen **onder druk** te staan
- Via het verhaal van elke betrokkene wordt empathie gecreëerd voor elkaars standpunt (narratief), en wordt het probleem benaderd vanuit de specifieke context waarin het zich voordoet.
- hoe kan ik als zorg- hulpverlener via mijn **persoon**, door zorgend aanwezig te zijn, een adequaat **antwoord** zijn voor de patiënt

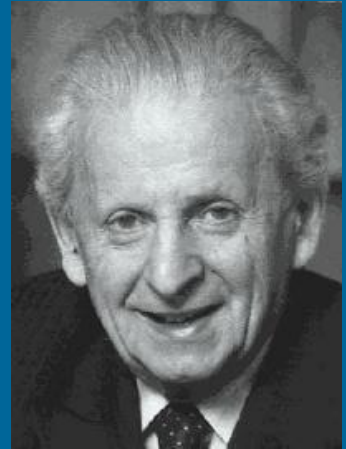
Relationeel autonomiebegrip (zorgethiek):

autonomie-in-verbinding

"in onze zoektocht naar autonomie, vrijheid, worden we altijd geraakt door anderen en hebben we anderen vaak nodig om vrij te worden"

≠ (juridische) aansprakelijkheid

= het effect van de concrete andere op mij : *'de ander nodigt mij uit tot verantwoordelijkheid'* (E. Levinas)

Ethisch appèl : de patiënt biedt zich in zijn anders-zijn en kwetsbaarheid aan de zorgverlener aan, en roept deze op om voor hem/haar te zorgen

3. Zorgethiek

- Zorg is een heel menselijke manier om kwetsbaarheid, die eigen is aan ons bestaan, op te vangen.
 - Zorg is een relationeel gebeuren.
 - Zorg vertrekt vanuit een geraaktheid door de kwetsbaarheid van de ander, een ethisch appél
- ⇒ zorgverlener als *skilled companion (bekwaam metgezel)*
- ⇒ cliënt als *ervaringsdeskundige*

- Zorgrelatie heeft steeds een asymmetrische structuur
- Zorgvrager is afhankelijk van zorgverlener
- Impliceert machtsverhouding en risico machtsmisbruik
- Hoe toch streven naar gelijkwaardigheid ?
 - Wat kan deze machtsverhoudingen ontkrachten?
 - Gedisciplineerde ontreddering → sTimul
 - Presentiebeoefening

4. Presentiebeoefening (A. Baart)

≠ interventie

- hulpverlenerssyndroom
- maar kunnen we ook iets laten zijn?

Een praktijk waarbij de zorggever zich aandachtig en toegewijd op de ander betreft, zo leert zien wat er bij die ander op het spel staat – van verlangens tot angst – en die in aansluiting dáárbij gaat begrijpen wat er in de desbetreffende situatie gedaan zou kunnen worden en wie h/zij daarbij voor de ander kan zijn. Wat gedaan kan worden, wordt dan ook gedaan. Een manier van doen, die slechts verwezenlijkt kan worden met gevoel voor subtiliteit, vakmanschap, met praktische wijsheid en liefdevolle trouw.

(Baart en Grypdonck)

- Wie kan ik voor jou zijn (i.p.v. wat kan ik voor u doen?)
- Latende modus
- Niet verlaten
- Zich mogen tonen

5. 'botten' om de 'modder' te trotseren

- Durf – moed (om erover te spreken)
- Emoties beheren (≠ beheersen)
- Niet-weten en falen toelaten
- Verder dan oplossingsgericht denken gaan
- Inzicht in morele stress (ESF-project www.morelestress.be)

- Dialoog en verbondenheid
- Presentie en interventie

- Organisatiecultuur van bespreekbaarheid en tegenspreekbaarheid

BESLUIT

autonomie en verantwoordelijkheid hoeven elkaar niet tegen te spreken

autonomie-in-verbinding

verantwoordelijkheid als uitnodiging
om in verbinding met de andere te gaan

- Presentie
- Verschillende perspectieven – niets is absoluut – versmelting van horizonten
- Zorg is twijfel en niet comfortabel
- Kwetsbaarheid als kracht

DANK JE WEL!

Leentje De Wachter

leentje.dewachter@ucll.be

Zorg

Het gaat er niet om te spreken

Of te zwijgen:

het gaat erom tussen woord en stilte

iets open te maken

...

Roberto Juarroz